

ВІДГУК
офіційного опонента – кандидата юридичних наук, доцента
Стріяшко Галини Миколаївни
на дисертаційну роботу *Погребняка Богдана Вікторовича*
«ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ У СФЕРІ
НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ»
подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність. Актуальність дисертаційного дослідження зумовлена об'єктивною необхідністю забезпечення реального, а не декларативного характеру конституційного права кожного на професійну правничу допомогу, у тому числі безоплатну. В умовах трансформації української державності, реформування судової системи, утвердження принципу верховенства права та європейської інтеграції питання належної організації й функціонування системи безоплатної правничої допомоги набуває стратегічного значення для гарантування прав і свобод людини.

Безоплатна правнича допомога є не лише соціальною функцією держави, а й інституційним механізмом забезпечення доступу до правосуддя, який безпосередньо пов'язаний із реалізацією права на справедливий суд, ефективний засіб юридичного захисту та правову визначеність. Водночас ефективність цієї системи залежить від чіткої правової регламентації статусу її суб'єктів, розмежування повноважень, дотримання принципу незалежності адвокатури та належного балансу між державним регулюванням і професійним самоврядуванням.

Особливої ваги проблема набуває з огляду на те, що адвокатура як конституційно визначений інститут професійної правничої допомоги фактично виконує ключову роль у забезпеченні безоплатної вторинної правничої допомоги. Саме адвокати здійснюють захист від кримінального обвинувачення та представництво інтересів осіб у суді, що обумовлює підвищені вимоги до гарантій їх незалежності, професійної автономії та участі в адмініструванні системи безоплатної правничої допомоги. Однак чинна модель функціонування цієї системи характеризується домінуванням державного управлінського впливу

та обмеженою участю адвокатури у формуванні й реалізації відповідної політики, що створює ризики порушення принципу самоврядності адвокатури та стандартів незалежності правничої професії.

У науковому вимірі проблема правових засад діяльності адвокатури у сфері надання безоплатної правничої допомоги залишається недостатньо комплексно дослідженою. Попри наявність праць, присвячених загальним питанням організації безоплатної правничої допомоги або правовому статусу адвокатури, відсутнє системне дослідження, яке б поєднувало інституційний, адміністративно-правовий та правозахисний аспекти участі адвокатури в цій сфері. Потребує доктринального осмислення подвійна роль адвокатури як суб'єкта надання безоплатної правничої допомоги та одночасно суб'єкта адміністрування відповідної системи, а також визначення форм і принципів її взаємодії з органами державної влади.

Актуальність дослідження зумовлена також необхідністю приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів забезпечення незалежності адвокатури, зокрема положень міжнародних актів у сфері прав людини та стандартів Ради Європи щодо ролі адвокатів у системі правосуддя. Недостатня нормативна визначеність повноважень адвокатури в системі безоплатної правничої допомоги, усунення її від процедур конкурсного відбору, оцінювання якості, формування стандартів і прийняття рішень у сфері адміністрування цієї системи об'єктивно знижують ефективність функціонування відповідного інституту та породжують конфлікти між державним управлінням і професійним самоврядуванням.

Додаткового значення тема набуває в умовах воєнного стану, коли суттєво зростає кількість осіб, які потребують безоплатної правничої допомоги, зокрема внутрішньо переміщені особи, військовослужбовці, постраждалі від збройної агресії, особи, які притягуються до кримінальної відповідальності в умовах воєнних правових режимів. За таких обставин питання ефективності, доступності та якості безоплатної правничої допомоги стають складовою національної правової безпеки.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Подана дисертаційна робота характеризується високим науково-теоретичним рівнем, концептуальною завершеністю та належною методологічною обґрунтованістю. Дисертація є самостійним комплексним дослідженням, у якому системно розкрито проблематику діяльності адвокатури у сфері надання безоплатної правничої допомоги, визначено її інституційну природу, адміністративно-правовий статус та особливості взаємодії з суб'єктами владних повноважень.

Вперше:

– обґрунтовано, що безоплатна правнича допомога у контексті діяльності адвокатури являє собою державну гарантію реалізації права на професійну безоплатну правничу допомогу шляхом створення умов для організації та надання такої допомоги безоплатно з метою забезпечення здійснення прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, їх захисту та відновлення у разі порушення. Адвокатура в системі надання безоплатної правничої допомоги є єдиним, окремим інститутом та займає специфічне місце, оскільки виключно цей суб'єкт забезпечує якісні стандарти надання безоплатної професійної правничої допомоги;

– доведено, що адвокатура у сфері надання безоплатної правничої допомоги є суб'єктом адміністрування системою надання безоплатної правничої допомоги та суб'єктом надання безоплатної правничої допомоги. Адвокатура як суб'єкт адміністрування системою надання безоплатної правничої допомоги через органи адвокатського самоврядування (Національна асоціація адвокатів України, Рада адвокатів України, Рада адвокатів регіону) приймає участь у розробці нормативно-правових актів, організації та проведенні експертизи проєктів законів, програм, рішень та інших документів і нормативних актів з питань адвокатури та адвокатської діяльності у сфері надання безоплатної правничої допомоги; визначає представників адвокатури до складу конкурсної комісії з відбору адвокатів для надання безоплатної вторинної правничої

допомоги; утворює комісію з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної правничої допомоги; співпрацює з суб'єктами владних повноважень з питань реалізації Закону України «Про безоплатну правничу допомогу»;

– запропоновано замість конструкції «управління системою надання безоплатної правничої допомоги» застосовувати концепт «адміністрування системою надання безоплатної правничої допомоги» як сукупність дій, рішень та процедур, за допомогою яких уповноважені суб'єкти здійснюють діяльність, спрямовану на ефективне забезпечення надання якісної безоплатної правничої допомоги;

– аргументовано, що взаємодія адвокатури та суб'єктів владних повноважень є важливими фактором, який впливає на ефективність системи надання безоплатної правничої допомоги. Наведено такі форми взаємодії адвокатури та суб'єктів владних повноважень у сфері надання безоплатної правничої допомоги: обмін інформацією з питань надання безоплатної правничої допомоги; розроблення, затвердження та впровадження актів у сфері надання безоплатної правничої допомоги; утворення спільних робочих груп у сфері надання безоплатної правничої допомоги; проведення спільних заходів у сфері надання безоплатної правничої допомоги; проведення експертизи проєктів нормативно-правових актів у сфері надання безоплатної правничої допомоги. Диференційовано принципи взаємодії адвокатури та суб'єктів владних повноважень у сфері надання безоплатної правничої допомоги на загальні (верховенство права, законність, рівність, відкритість, прозорість, гласність, публічність, плановість, системність, професіоналізм) та спеціальні (незалежність, партнерство, спільність інтересів, оптимальне використання можливостей взаємодіючих суб'єктів, забезпечення якості безоплатної правничої допомоги, взаємна відповідальність);

– обґрунтовано та доведено прикладну значущість внесення змін до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» щодо повноважень органів адвокатського самоврядування, а також взаємодії суб'єктів владних повноважень

та адвокатури у сфері надання безоплатної правничої допомоги;

удосконалено:

– розуміння взаємодії адвокатури та суб'єктів владних повноважень у сфері надання безоплатної правничої допомоги як суспільні відносини рівноправних суб'єктів на засадах партнерства, які складаються у процесі їх спільної діяльності для ефективного функціонування системи надання безоплатної правничої допомоги;

– наукові підходи до з'ясування особливих ознак взаємодії адвокатури та суб'єктів владних повноважень у сфері надання безоплатної правничої допомоги, до яких віднесено: відносини, пов'язані з виконанням функцій суб'єктів надання безоплатної правничої допомоги; наявність у взаємодії двох суб'єктів надання безоплатної правничої допомоги, які не підпорядковані один одному; рівноправний характер діяльності взаємодіючих суб'єктів; спрямованість зусиль взаємодіючих суб'єктів на ефективне функціонування системи надання безоплатної правничої допомоги;

набули подальшого розвитку:

– наукові позиції, що поняття «безоплатна правнича допомога» ширше за поняття «безоплатна професійна правнича допомога»;

– погляди науковців, що законодавчі визначення категорій «правнича допомога» та «правнича послуга» є не зовсім вдалимими у контексті діяльності адвокатури та негативно впливають на дефініцію «безоплатна правнича допомога»;

– наукові положення, що система надання безоплатної правничої допомоги повністю перебуває під контролем держави і це протирічить як національному, так і міжнародному законодавству;

– теоретичні підходи, що основною та необхідною ознакою ефективної взаємодії адвокатури та суб'єктів владних повноважень у сфері надання безоплатної правничої допомоги є наявність спільної мети – спільна узгоджена діяльність щодо створення необхідних умов для ефективного функціонування системи надання безоплатної правничої допомоги;

– наукові підходи, що різноманіття моделей безоплатної правничої допомоги у світі зумовлено існуванням різних правових систем та підходів до публічно-правового регулювання її функціонування та фінансові спроможності окремо взятої країни.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

Дисертаційна робота Погребняка Б.В. «Правові засади діяльності адвокатури у сфері надання безоплатної правничої допомоги» є самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею. Дисертація містить необхідні посилання та використані джерела інформації, статистичні дані тощо відповідають нормам законодавства про авторське право. За результатами перевірки роботи на академічний плагіат ознак академічного плагіату не виявлено, що дозволяє зробити висновок про відсутність порушень академічної доброчесності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому.

Структура складається з вступу, трьох розділів, що охоплюють сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 199 сторінок. Список використаних джерел містить 205 найменувань, розміщених на 23 сторінках.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

1. У роботі послідовно відстоюється позиція щодо унікального статусу адвокатури у системі безоплатної правничої допомоги, однак недостатньо проаналізовано роль інших суб'єктів надання допомоги, зокрема центрів безоплатної правничої допомоги та органів місцевого самоврядування. Відсутній порівняльний аналіз їх реального внеску у забезпечення якості допомоги, що дещо звужує об'єктивність висновків.

2. Автор акцентує на надмірному державному контролі та усуненні адвокатури від адміністрування системи, однак наведені положення мають переважно декларативний характер. У роботі бракує статистичних даних, аналітики або узагальнення практики (зокрема щодо розподілу справ, якості

надання допомоги, ефективності функціонування системи), що посилює аргументацію таких висновків.

3. Попри детальне визначення форм, принципів та ознак взаємодії, дослідження має переважно нормативно-теоретичний характер. Було б доцільно ширше проаналізувати реальні кейси такої взаємодії, проблеми їх реалізації на практиці, а також можливі конфлікти між суб'єктами, що дозволило б поглибити прикладне значення роботи.

4. У роботі наведено приклади окремих держав (Литва, Естонія, Болгарія), однак їх аналіз має фрагментарний характер і зводиться переважно до загальних положень. Потребує більшої уваги питання адаптації відповідних моделей до українських правових реалій, з урахуванням інституційних, фінансових та правових особливостей функціонування системи БПД в Україні.

Водночас висловлені зауваження, насамперед, характеризують складність проблеми, що досліджується. Вони не мають істотного впливу на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Погребняка Б.В.

ВИСНОВОК

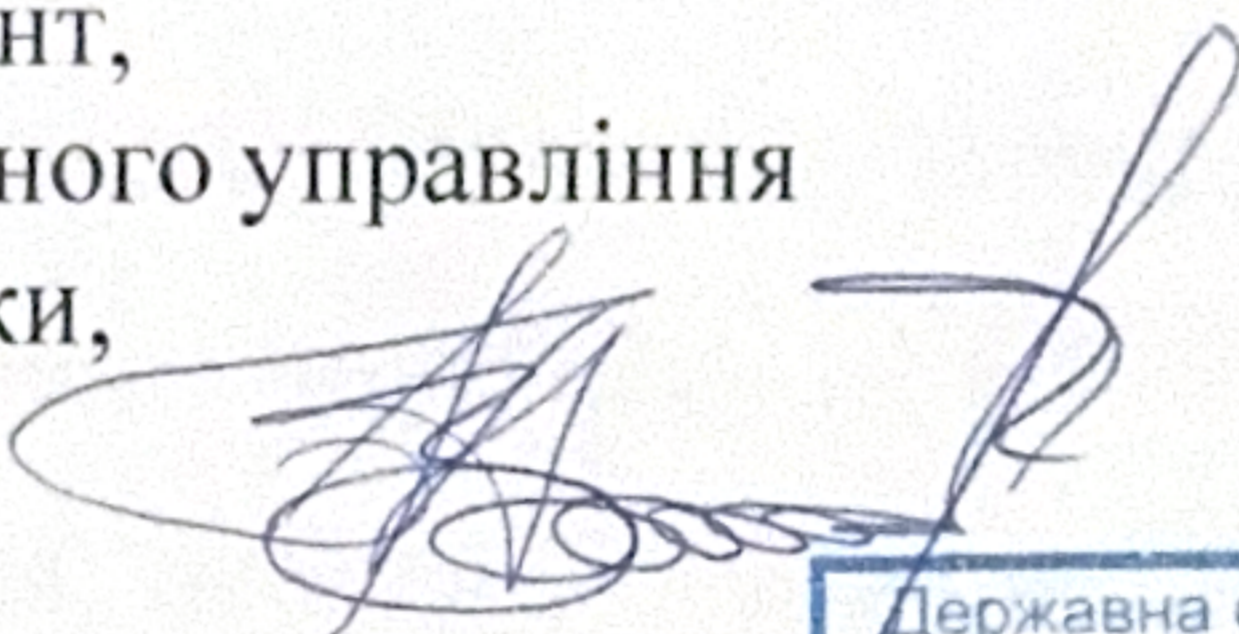
Дисертаційне дослідження Погребняка Б.В. «Правові засади діяльності адвокатури у сфері надання безоплатної правничої допомоги» є самостійною завершеною науково-дослідною працею, містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело у якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що вирішують важливе для науки питання теоретичні та практичні аспекти.

Дисертація відповідає вимогам, що пред'являються до відповідного різновиду наукових робіт. За своїм змістом, актуальністю, новизною, важливістю одержаних автором наукових результатів, їх достовірністю і обґрунтованістю, науковою цінністю сформульованих положень і висновків є самостійним, завершеним дослідженням, відповідає усім вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих

навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами й доповненнями від 08 квітня 2025 року № 426), наказу МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями від 31 травня 2019 року № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами й доповненнями від 03 травня 2024 року № 507), і може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді, а її автор Погребняк Богдан Вікторович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права та публічного управління
Національної академії статистики,
обліку та аудиту

Галина СТРІЯШКО

